

8. tétel: Főbb nyelvváltozatok: a nyelvi standard, a köznyelv, a regionális köznyelv és a csoportnyelvek

Nyelvünk egészét, azaz minden magyarul beszélő ember minden nyelvi megnyilatkozásának összes elemét nemzeti nyelvünk foglalja magába. A **nemzeti nyelv** történelmileg kialakult tartós emberi közösség közös nyelve. A nemzeti nyelv kialakulását elősegítették a társadalmi-gazdasági változások.

Az egységes nemzeti nyelv – vidékenként – bizonyos eltéréseket mutat. A **nemzeti nyelv rétegződik, különböző változatokban él.**

A nemzeti nyelv rétegződése a nyelvet használó közösség tagolódásával függ össze (az emberek kisebb-nagyobb közösségeknek tagjai; eltérők a szokásaik, normáik, más a nyelvhasználatuk is). A nyelvi rétegek (nyelvváltozatok) nem különülnek el mereven egymástól, hatnak egymásra, az egyes ember nyelvhasználatában pedig összefonódnak.

Minden ember több nyelvváltozatot használ a kommunikáció körülményeitől függően. (Az egyén válogat a nyelvi eszközökből a tudása, kora, ismeretei, érdeklődési köre alapján.)

A nemzeti nyelv tagolódása:

A) NORMATÍV NYELVVÁLTOZATOK:

a) **Az irodalmi nyelv** (amelyet legnagyobb íróink, költőink alakítottak ki (a nemzeti nyelvünk legigényesebb, csiszolt, országsszerte legegységesebb változata. Ma is merít a nyelvjárásokból és a csoportnyelvekből.

b) **A köznyelv:** a magyarul beszélők közös nyelve. A mai magyar nyelv legszélesebb rétege. A korábbi területi változatok egységesüléséből vált a nemzeti nyelv központi változatává és ezzel együtt követendő mintává, normává. A szépirodalmi nyelv is a köznyelvre épül, annak szókészletét használja, mégis a képzettársítások által létrehozott szóelemeknek köszönhetően, valamint a művészi elrendezés folytán sokkal választékosabbá vált. Az alacsonyabb rendű köznyelvet, a bizalmas társalgási stílust szlengnek nevezzük. Napjainkban szinte minden korosztály nyelvhasználatában megfigyelhető, akárcsak a média hatására a nyelvkészlet beszűkülése.

B) **TERÜLETI (HORIZONTÁLIS) TAGOLÓDÁS** szerint nyelvjárásokat (dialektusokat) különböztetünk meg. A nyelvjárások kialakulása általában földrajzi okokra vezethető vissza. A nyelvjárásoknak csak a nyelvterület egy-egy részére jellemző sajátosságaik vannak. A magyar nyelvjárások a köznyelvtől különböznek:

⌚ hangzókészletükben – új hangokat találnak ki (kettőshangzók használata, az ly,j hangok kétféle ejtése, a köznyelvitől eltérően ugyanabban a helyzetben más hangot használnak), pl.: ö-zés a Dráva vidékén, a déli Dunántúlon, Szeged vidékén és attól keletre; í-zés: a Nyírségben, Szatmár megyében; az e-ző az északi; palócban: rövid á

⌚ szókincsükben – krumpli, molompér, pityóka, burgonya(részben),

⌚ nyelvtani rendszerükben (kis mértékben).

⌚ A mai magyar nyelv 8 nagy nyelvjárása a: nyugati (göcseji), dunántúli, palóc (jász), déli (sárközi, szlavóniai), tiszai, északkeleti, mezőségi (kalotaszegi), székely (csángó). Ez utóbbi a legelszigeteltebb, legarchaikusabb.

8. tétel: Főbb nyelvváltozatok: a nyelvi standard, a köznyelv, a regionális köznyelv és a csoportnyelvek

C) A társadalmi (vertikális) rétegzettség (életmód, foglalkozás stb.) szerint csoportnyelvekről (szociolektusokról) beszélhetünk.

- a) szaknyelvek (főleg foglalkozások szerinti, írott és beszélt változatok)
- b) hobbinyelvek (sportágak nyelve, játékok nyelve stb.)
- c) életkori nyelvváltozatok (gyermeknyelv, diáknyelv, ifjúsági nyelv, katonai nyelv stb.)
- d) argó (tolvajnyelv, jassznyelv)

A csoportnyelvek elsősorban szó- és kifejezőkészségükben térnek el az irodalmi és a köznyelvtől.
- Egy ember több nyelvváltozatot ismer.

-Mindenkinek megvan az egyéni nyelvváltozata (pl. családi, korosztályi vagy diáknyelv).

Gyakorlati feladat:

1. *„A magyar nyelv grammatikai kategóriái*

Grammatikai kategórián a szófajokkal kapcsolatos kötelező információt értjük. Így például ebben a kifejezésben – nagy ház – a ház mellett nem kötelező (optimális) a nagy jelző megléte a szó szerkezetben; viszont a nagy melléknévi jelző minden rag nélkül is kifejezi, hogy a nagy abszolút értelemben értendő, tehát nem valamivel összehasonlítva (pl: nagyobb vagy legnagyobb), a ház szó pedig – szintén minden rag nélkül – kifejezi azt, hogy a ház általános értelemben értendő, tehát szemben áll a házam, háza – birtokos-alakokkal, számbelileg nem jellemzett többes számmal (pl: házam, házaim) és a mondatbeli viszonyát korlátozza alanyra, állítmányra, és a birtokos szerkezetekben a birtokosra., (Lotz János: Szonettkoszorú a nyelvről)

2. *„tavaszi szíél utat szárazst, s e hóból es vizet áraszt. Menden madár párat választ, menden züőd ág muhurkát hoz.” (Muhurk = rügy)*

Nevezze meg, milyen nyelvváltozatokat ismer fel az alábbi versrészletekben! Milyen nyelvi jellemzők alapján azonosította a szövegeket?

Megoldás

1. szöveg:

- társadalmi nyelvváltozatok közé tartozó szaknyelvi szöveg.
- Tudományos, szakmai stílusrétegbe tartozik
- Műfaja: tanulmány
- Nyelvi jellemzői: szaszavak használata, példák a szemléltetésre, pontosítások, gyakori közbevetések, világos szerkesztés és a szöveg tagolása, többszörösen összetett mondatok, kijelentő mondatok.

2. szöveg:

- Területi nyelvváltozatok közé tartozó nyelvjárási szöveg.
- Nyelvi jellemzők:
 - o hangtani eltérések (kettőshangzók: ié, üő), a köznyelvi “I” helyén “e” (menden),

8. tétel: Főbb nyelvváltozatok: a nyelvi standard, a köznyelv, a regionális köznyelv és a csoportnyelvek

- tájszó használata (muhurka=rügy)
- Alaktani eltérések (máshogy képzett szó – száraszt)
- Kicsinyítő képzők gyakorisága.
- A köznyelvitől eltérő kötőhangzó-használat (párat).